

ΒΛΑΔΙΝΕ. Νὰ ὑποστῇς στερήσεις! Τὴν μι-
κροῦλάν μου! (Κατ' ἰδίαν). Θεέ μου, τί καλοὶ
ποῦ εἶναι ὅλοι, ἄνδρες καὶ γυναῖκες!

ΩΒΕΡΤΙΝΟΣ. Καὶ ἔπειτα δὲν εἶναι καὶ παν-
τελὴς ἀπελπισία. Ὁ κ. Στριψέν, ὁ τραπεζίτης
σου συνελήφθη εἰς τὰ σύνορα τοῦ Βελγίου...

ΛΕΩΝ. Ὁ κ. Στριψέν;

ΒΛΑΔΙΝΕ. Εἰξεύρεις... αἱ τριακόσαι χιλι-
άδες δραχμαί....

ΛΕΩΝ. Μὰ δὲν τὰς ἔχει αὐτὸς πλέον....
Δυνάμει τοῦ πληρεξουσίου, ποῦ μοῦ ἔχετε, τὰς
ἐσήκωσα προχθὲς ἀπὸ αὐτόν.... εὐρίσκονται
τώρα εἰς τὴν Ἑθνικὴν Τράπεζαν!

ΠΑΝΤΕΣ. ᾤ! !

ΒΛΑΔΙΝΕ. Εἶναι δυνατόν! εἶμαι.... πλού-
σιος! Μιζαβράν! νὰ σοῦ δώσω πίσω τὰ ἐνοί-
κια τῶν δύο τριμηنيῶν!

ΜΙΖΑΒΡΑΝ. Δὲν εἶναι κάμμία βία... αὔριον.

ΒΛΑΔΙΝΕ, (πρὸς τὸν Ἰωσήφ). Ἰωσήφ! σοῦ
διπλασιάζω τὸν μισθόν! (πρὸς τὴν σύζυγόν
του). Θὰ ἔχῃς καὶ ἄλλα διαμαντικά! (πρὸς
τὸν Λέοντα.) καὶ σὺ ἐν ἀμάξει!

ΩΒΕΡΤΙΝΟΣ. Λοιπὸν εἶσαι εὐχαριστημένος;

ΒΛΑΔΙΝΕ. ᾤ! ναί! (Κυττάζων αὐτόν). Δη-
λαδὴ ὄχι!

ΠΑΝΤΕΣ. Διατί;

ΒΛΑΔΙΝΕ. ᾤ! διατί; Διότι ἔκαμα ἐν πρᾶ-
γμα.... τὸ ὅποιον δὲν θὰ σας εἶπω ποτέ!
ᾤ! Γουστάβε! παλαιέ μου φίλε! εἶμαι ἓνας
ἐλεεινός!... ἓνας ἄθλιος!... Ὑπωπτεύθην
τὴν φιλίαν, τὴν γυναῖκά μου, τὸν ὑποδηματο-
ποιόν μου.... ἓνα ἄγγελον!

ΜΙΖΑΒΡΑΝ, (πλησιάζων αὐτόν). ᾤ! κύριε!...

ΒΛΑΔΙΝΕ. Ὁχι σῆς... ἡ γυναῖκά μου....
Ὑπωπτεύθην τὸν ξενοδόχον!

ΦΡΑΓΚΙΕΚΟΣ. Ἀλήθεια! ἔφαγα ἀστακόν, τώρα
ἐνθυμοῦμαι!

ΒΛΑΔΙΝΕ. Ἔτσι! ὥραϊα! τέλος πάντων ἔ-
γινε κακός, φιλύποπος. (Πρὸς τὴν Λουκίαν).
Ὑπόπτευσον τὰ πουλάκια μας!

ΛΟΥΚΙΑ. Πόσον θὰ ὑπεφέρατε!

ΒΛΑΔΙΝΕ. ᾤ! ναί! ἀλλὰ τώρα διωρθώ-
θην... Δι' αὐτὸ ἄς ἔλθῃ τώρα κάνεις νὰ μοῦ
ζητήσῃ κάμμιαν χάριν... ἄς ἔλθῃ νὰ τῷ δα-
νείσω χρήματα... καὶ θὰ ἰδῇ!

ΦΡΑΓΚΙΕΚΟΣ, (ταπεινῇ τῇ φωνῇ μετὰ σπου-
δῆς). Σοῦτ! μὴ τ' ἀκούσῃ ὁ Τιθούρκιος.

ΒΛΑΔΙΝΕ. Δι' αὐτόν ἴσα ἴσα τὸ λέγω, τὸν
καλόν μου ἀνεψιόν! Βλέπετε, παιδιά μου,
γνωρίζω τώρα τὸν κόσμον.... πρὸ πέντε λε-
πτῶν τῆς ὥρας... καὶ ἐσκέφθηκα. Καλὰ, ἄς
ὑποθέσωμεν πῶς ὑπάρχουν μερικοί, ποῦ δὲν εἶναι
καθ' ὅλα τέλειοι... ἀλλ' αὐτὸ εἶναι ἀπλῇ
εἰκασία! Λοιπὸν διὰ νὰ ἦναι κάνεις εὐτυχῆς
πρέπει νὰ κάμνῃ δύο πράγματα....

ΦΡΑΓΚΙΕΚΟΣ. Νὰ ἀνοίγῃ τὰ ῥάτια καὶ νὰ
κλείῃ ταῖς κλειδωνιὰς...

ΒΛΑΔΙΝΕ. Ὁχι!... νὰ κλείῃ τὰ ῥάτια καὶ
νὰ ἀνοίγῃ τὰ χέρια.

ΕΚΔΡΟΜΗ

Εἰς τὸ ὕδωρ τῆς Στυγος

(Συνέχεια καὶ τέλος).

Μόλις ἐξελθόντες τοῦ χωρίου ἀνέβημεν εἰς
τὴν κορυφὴν τῶν ὑπὲρ αὐτὸ ὕψωμάτων, καὶ ἡ
μὲν σκηνὴ ἤλλαξεν, ἀλλ' ὁ θαυμασμός δὲν ἡ-
λαττώθη. Πρὸ ἡμῶν ἐβλέπομεν μικρὰν κοιλάδα
διαρρεομένην ὑπὸ ῥυακίου, ἀπέναντι τοῦ ὁποῦ
ἄρχεται ἡρέμα ὑφούμενον ὅρος κατάφυτον, ὁ
Κράθις, ἐπὶ τῆς κλιτύος δ' αὐτοῦ οὐχὶ μακρὰν
τοῦ ῥυακίου ἐφαίνετο ἡ μονὴ τοῦ Ἀγίου Γεωρ-
γίου. Δεξιὰ ὑφύονται πάλιν ἡ Πεντέλεια καὶ ἀ-
ριστερὰ αἱ τελευταῖαι τῆς αὐτῆς διακλαδῶ-
σεις. Κάτωθεν ἀπὸ τῆς λίμνης καὶ ἀπ' αὐτοῦ
τοῦ χωρίου Φανεοῦ οὐδ' ὑπεθέτομεν τὴν ὑπαρξιν
τῆς κοιλάδος ταύτης, τόσον αἰφνιδίως παρου-
σιάζεται εἰς τοὺς ὀφθαλμούς, ὅταν ἐρχηταί τις
τὴν ὁδόν, ἣν ἡμεῖς ἤλθομεν. Διανύοντες δὲ τὸ
μέχρι τῆς μονῆς διάστημα ἐξηλεύομεν καὶ σχε-
δὸν ἐφθονοῦμεν τοὺς μοναχοὺς διὰ τὴν κοιλάδα
των. Πρὶν διαβῶμεν τὸ ῥυάκιον, διήλθομεν δι'
ἀμπελῶνος, ἐν ᾧ εἶναι πεφυτευμένα καὶ διάφρα
ἄλλα καρποφόρα δένδρα, πέραν δὲ τοῦ ῥυακίου
καὶ τῶν παρ' αὐτὸ πλατάνων ἡ ἀτραπὸς διέρ-
χεται διὰ δάσους πυκνοῦ δρυῶν, καστανεῶν,
καὶ ἐλάτων· περὶ τὴν μονὴν εὐρίσκονται οἱ λα-
χανόκηποι. Πρὸ τῆς θύρας αὐτῆς εὗρομεν νεα-
ρόν μοναχὸν ἐπιστρέφοντα ἐκ τοῦ κυνηγίου, αὐ-
τὸς δ' ὠδήγησεν ἡμᾶς εἰς τὸ ἡγουμενεῖον, ὅπου
ἐγενόμεθα δεκτοὶ ὑπὸ τοῦ ἡγουμένου μετὰ με-
γάλης προθυμίας καὶ καλῶς ἐφιλοξενήθημεν. Ἡ
εὐγνωμοσύνη ἡμῶν ἔστω ἐνταῦθα ἀναγεγραμ-
μένη. Ἡ ἐκκλησία τῆς μονῆς, ἣν οἱ μοναχοὶ
μετ' ἰδιαιτέρας ὑπερηφανείας δεικνύουσιν, ἐ-
κτίσθη κατὰ τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος
μετὰ πάσης δυνατῆς πολυτελείας· τὸ τέμπλον
εἶναι ἐκ γύψου κεχρυσωμένου καὶ ἔχει πλούσια
κοσμήματα, αἱ δὲ εἰκόνες δὲν εἶναι καὶ πολὺ
ἀποτρόπαιοι· ἐστοίχισε δὲ ὁλόκληρος ὁ ναός,
ἂν ἐνθυμοῦμαι καλῶς, τέσσαρας ἕως πέντε χι-
λιάδας γροσίων, ὡς λέγει ἐπιγραφὴ εὐρισκο-
μένη ἄνωθεν τῆς εἰσόδου.

Τὴν ἐπιούσαν μετὰ λύπης ἀπεχωρίσθημεν τῆς
φιλοξένου ταύτης μονῆς, ἠκολούθησαμεν δ' ἀ-
τραπὸν ἄγουσαν ἐπὶ τῶν πλευρῶν τοῦ Κράθιος
διὰ μέσου πυκνῶν ἐλάτων μέχρι τῶν πηγῶν
ποταμίου ὁμωνύμου τῷ ὄρει· εἴτα ἤρχισαμεν νὰ

καταβαίνωμεν μετὰ τοῦ ποταμίου, τὸ ὁποῖον δεχόμενον καθ' ὁδὸν καὶ ἄλλα ὕδατα σχηματίζει ἀληθῆ ποταμὸν ἐκβάλλοντα εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀκράτας παρὰ τὸ ὁμώνυμον ἀκρωτήριον. Ἐβαδίζομεν ἤδη δύο ὥρας σχεδὸν ἐν τῇ στενῇ κοιλάδι τοῦ ποταμοῦ, ὅτε ἀπηντήσαμεν ἄλλον ῥυάκκα ἐκβάλλοντα εἰς τὸν Κράθιν ἀπὸ φάραγγος κειμένης μεταξὺ τῶν πρὸς ἀριστερὰ ἡμῶν ὄρεων. Ὁ ῥυάξ οὗτος ἦτο ὁ τῆς Στυγός. Τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι καθ' ἑαυτὸ στυγνόν, ἔπειτα οἱ μῦθοι περὶ τῆς Στυγός εἶναι τόσοι φοβεροί, ὥστε ἡτοιμαζόμεθα νὰ ἴδωμεν ἔκτακτόν τι καὶ ἀποτρόπαιον ἀντὶ τούτου εἰσπρόχρημα εἰς φάραγγα στενὴν μὲν, ἀλλὰ κατὰφυτον καὶ γελοέσαν· ἔπειτα καὶ τὰ ἐκότερωθεν αὐτῆς ὄρη ἀντὶ νὰ ἦναι γυμνά καὶ ἀπότομα, εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ἐπίσης κατὰφυτα, αἱ δὲ μεταξὺ τῶν δένδρων καὶ κήπων διεσπαρμέναι οἰκίαι τῶν χωρίων Σῶλος (ἀριστερὰ) Περιστερά καὶ Μεσορρούγι (δεξιὰ) διδούσι μείζονα ζωὴν εἰς τὸ τοπίον τοῦτο. Ἀπειροὶ τῆς ὁδοῦ διέβημεν τὸ ῥυάκιον τῆς Στυγός καὶ ἐπροχωρήσαμεν πρὸς τὸ Μεσορρούγι, ἐκεῖθεν δ' ἠναγκάσθημεν νὰ ἐπιστρέψωμεν πάλιν καὶ νὰ κατευθυνθῶμεν εἰς τὸ ἀπέναντι χωρίον, τὸν Σῶλον, ὅπου εὗρομεν ὁδηγὸν διὰ τὸν καταρράκτην τῆς Στυγός. Μετ' αὐτοῦ ἐβαδίσσαμεν ἡμίσειαν ὥραν περίπου πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς φάραγγος, ἐκεῖ δὲ τῷ ὄντι ἡ φύσις αἰφνης μεταβάλλεται εἰς στυγὴν. Ὅσον προχωρεῖ τις, τόσοι τὰ τὴν φάραγγα περιβάλλοντα ὄρη γίνονται ὑψηλότερα καὶ ξηρότερα, αἰφνης δὲ εἰς μίαν καμπὴν τῆς ὁδοῦ βλέπει τις τὸ ἄκρον αὐτῆς ὥσει ἐντελῶς ἀποκλειόμενον ὑπὸ κρημοῦ ὑψηλοῦ καὶ πετρώδους, ἐπὶ τῆς τεφρᾶς καὶ μελαγχολικῆς ἐπιφανείας τοῦ ὁποίου φαίνονται ἐγκατεσπαρμέναι μεγάλαι λευκαὶ κηλίδες· εἶναι ἡ ἐν τοῖς κοιλάσμασι τοῦ κρημοῦ συσσωρευμένη χιών, ἥτις σπανίως τήκεται. Ἀπὸ τῆς ὑψίστης κορυφῆς αὐτοῦ, ἀφ' ἧς ἡ χιών ἐπίσης οὐδέποτε ἐκλείπει ἐντελῶς, στάζει ὕδωρ, τὸ καθ' ἑαυτὸ ὕδωρ τῆς Στυγός. Ὅτε ἡμεῖς τὸ εἶδομεν, μόλις διεκρίνετο, λέγουσιν ὅμως ὅτι ὅταν ἄρχηται ἡ τῆξις τῶν χιόνων, ἐπειδὴ ὁ κρημνὸς εἶναι λίαν ἀπότομος, ὁ καταρράκτης ἀποκτᾷ ὕψος πολλῶν μέτρων, αἱ δὲ ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου ἀντανakλόμεναι ἐπὶ τοῦ καταπίπτοντος ὕδατος προσδίδουσιν αὐτῷ πάντα τὰ χρώματα τῆς Ἰριδος.

Ὁ τοῦ δεκάτου ἐννάτου αἰῶνος ἐπισκέπτης τῆς Στυγός, καίπερ ἐκπληττόμενος ἐπὶ τῇ ἀγριότητι τοῦ τοπίου τούτου, ὅμως δυσκολεύεται νὰ ἐξηγήσῃ τὴν μυστηριώδη φρίκην, ἣν οἱ Ἕλληνες ἡσθάνοντο ἐνώπιον αὐτῆς ἢ προφέροντες μόνον τὸ ὄνομά της, ἰδίως ὅμως δὲ ἐννοεῖ, ποία σχέσις ἡ δύνατο νὰ ὑπάρχῃ μεταξὺ τοῦ καταρράκτου τούτου τῆς Ἀρκαδίας καὶ

τοῦ ὁμωνύμου αὐτῷ ἐν τῷ Ἀδῇ ποταμοῦ. Καὶ δὲν εἶναι παράξενον, ὅτι δὲν δυνάμεθα νὰ λύσωμεν σήμερον τὰ προβλήματα ταῦτα, διότι ὅπως μορφωθῶσιν αἱ περὶ τῆς Στυγός ιδέαι καὶ πλασθῶσιν οἱ περὶ αὐτῆς μῦθοι, συνετέλεσαν βεβαίως πλεῖστοι ὅσοι παράγοντες, φαινόμενα φυσικά, ιδέαι γενικαὶ περὶ τῶν ἐν Ἀδοῦ πραγμάτων, ιδέαι περὶ τῶν ιδιοτήτων θεῶν τινων ἢ δαιμονίων, προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίαι τοπικαὶ καὶ τίς οἶδε τί ἄλλο. Καὶ τοῦτο ἀκόμη εἶναι δύσκολον νὰ εἴπῃ τις, ποία εἶναι ἀρχαιοτέρα, ἡ Στύξ τοῦ Ἀδοῦ ἢ ἡ Στύξ αὕτη τῆς Ἀρκαδίας· διότι ἀμφότερα εἶναι πιθανά. Πιθανὸν δηλαδὴ νὰ ὑπῆρχεν ἐξ ἀρχῆς ἐν τοῖς μύθοις τῶν Ἑλλήνων ὕδωρ τι τῆς Στυγός ὀνομαζόμενον καὶ εὐρισκόμενον ἐν τῷ Ἀδῇ, μετὰ ταῦτα δὲ νὰ ὠνόμασαν οἱ Ἀρκάδες οὕτω καὶ τὸ ἐνταῦθα στάζον, διότι ἐφαντάζοντο, ὅτι ἐβλεπον ὁμοιότητά τινα μεταξὺ τούτου καὶ ἐκείνου· πιθανὸν ἐπίσης εἶναι ν' ἀπέκτησε πρῶτον τὸ ἐν Ἀρκαδίᾳ ὕδωρ δι' ὁποιοσδήποτε λόγους φήμην φοβεράν καὶ ἀπαίσιαν, καὶ ἔπειτα ἐξ ἀναλογίας νὰ ἐφαντάσθησαν ὅμοιον ὕδωρ καὶ ὅμοιον τόπον καὶ ἐν τῷ Ἀδῇ. Ἐκ τῶν δύο τούτων πιθανοτήτων ἡ δευτέρα ἔχει, ὅσον δύναται τις νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὰ μυστήρια ταῦτα, πλείονας ὑπὲρ ἑαυτῆς λόγους· τοῦλάχιστον οἱ ἀρχαιότατοι ποιηταί, ὁ Ὅμηρος καὶ ὁ Ἡσίοδος, ὅταν ὁμιλῶσι περὶ ὕδατος Στυγός, ἔχουσι πρὸ ὀφθαλμῶν τοῦτο τὸ ἐν Ἀρκαδίᾳ· περὶ τοῦ Ὀμήρου παρατηρεῖ τοῦτο ἡδη ὁ Πausanias· ὁ δὲ Ἡσίοδος διηγεῖται, ὅτι ὅταν οἱ θεοὶ θέλωσι νὰ ὀρκισθῶσι, στέλλουσι τὴν Ἴριν νὰ φέρῃ ὕδωρ τῆς Στυγός ἐν χρυσῷ ἀγγεῖῳ. Τοῦτο δηλαδὴ ἐφαντάζοντο οἱ Ἕλληνες, ὅταν ἐβλεπον τὸ καταπίπτον ὕδωρ τῆς Στυγός ἀντανakλῶν τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου καὶ προσλαμβάνον τὰ χρώματα τῆς Ἰριδος. Ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ τῆς ἐν τῷ Ἀδῇ Στυγός, ὅπου ὁ ἡλῖος οὐδέποτε φωτίζει, μήτε τοῦ λαοῦ μήτε ποιητοῦ τινος ἡ φαντασία θὰ ἐπλαττε τὴν θαυμασίαν ταύτην εἰκόνα, ἀλλὰ πρόκειται τῷ ὄντι περὶ τῆς Ἀρκαδικῆς Στυγός καὶ εἰς τὸ ὕδωρ αὐτῆς ὠρρίζοντο οἱ θεοί, ἐφ' ὧν τοῦτο τοσάυτην εἶχε δύναμιν, ὥστε, πάλιν καθ' Ἡσίοδον, ἐὰν θεὸς τις ὁμόσας εἰς αὐτὴν ἔπειτα ἐπιορκήσῃ, κεῖται δολόκληρον ἐνιαυτὸν ὥσει νεκρὸς χωρὶς ν' ἀναπνέῃ, χωρὶς νὰ ὁμιλῇ καὶ χωρὶς νὰ τρέφεται· μετὰ δὲ τὸ τέλος τοῦ ἐνιαυτοῦ ἀνάγκη νὰ ὑποστῇ χαλεποὺς ἀγῶνας μακρὰν τῶν ἄλλων θεῶν ἐπὶ ἐννέα ἔτη καὶ μόλις τὸ δέκατον ἐπανέρχεται εἰς τὴν κοινωνίαν τῶν Ὀλυμπίων. Ἐὰν δὲ οἱ ἀθάνατοι ὑφίστανται τοιαύτας ποινάς, ἐννοεῖται ὅτι οἱ ἐπιορκοῦντες ἀπλοῖ θνητοὶ καταστρέφονται πρόρριζα. Καὶ ὅπως ἐσέβοντο καὶ ἐφοβοῦντο τὴν Στύγα οἱ Ἀρκάδες, ἀποδει-

κνύει τὸ ὅτι συνήρχοντο ἐνταῦθα πρὸς κοινὰς διασκέψεις, διότι ὡς φαίνεται αἱ κατ' αὐτὰς λαμβανόμεναι ἀποφάσεις ἐθεωροῦντο ἱερώτεραι καὶ σεβαστότεραι τῶν ἄλλων, τὸ δὲ 500 πρὸ Χριστοῦ Κλεομένης ὀβασίλειος τῶν Σπαρτιατῶν, ἐξόριστος ἐν τῷ τότε, θέλων νὰ ἐξεγείρῃ τοὺς Ἀρκάδας κατὰ τῆς πατρίδος του συνήγαγε τοὺς προεστῶτας αὐτῶν εἰς Νῶνακριν, πόλιν καίμενην πλησιέστατα τῆς Στυγός, ὅπως εἰς τὸ ὕδωρ αὐτῆς τοὺς ὀρκίσῃ καὶ βεβαιωθῇ περὶ τῆς πίστεώς των· διότι τοῦτον τὸν ὄρκον ἐθεώρει καὶ αὐτὸς καὶ πάντες οἱ Ἀρκάδες μέγιστον.

Ἀλλὰ πῶς ἀπέκτησε τὸ ὕδωρ τοῦτο τὴν φοβερὰν φήμην του;

Ὑπάρχουσι καὶ σήμερον ἐνιαχοῦ μέρη τινά, ἰδίως βράχοι, οἵτινες εἶτε διὰ τὸ ἄγριον καὶ ἀκανόνιστον σχῆμα εἶτε διὰ τὸ σκοτεινὸν καὶ μελαγχολικὸν χρῶμα εἶτε δι' ἄλλην τινὰ περίεργον φυσικὴν ιδιότητά των προσελκύουσι τὴν προσοχὴν τοῦ λαοῦ ἰδιαίτερος καὶ ἀναγκάζουσι τὴν φαντασίαν του νὰ πλάττῃ μύθους πρὸς ἐξηγήσιν τοῦ ταραττοντος κατ' αὐτὸν τὴν ἐν τῇ φύσει ἁρμονίαν φαινομένου· ἐπεὶ δὲ ὁ θεὸς ἀδύνατον εἶναι νὰ ἐπλάσῃ τι ἀνάρμοστον, ἀποδίδει ὁ λαὸς τὴν αἰτίαν αὐτοῦ εἰς τὸν διάβολον ἢ εἰς τινὰ κατάραν ἰσχυρὰν καὶ ἐξυφάνει μύθους διηγουμένους τὸ συμβᾶν ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ· ὀνομάζει δὲ τὰ μέρη ταῦτα ἀναθέματα, ἢ ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ διαδόλου, εἰς ὃν φαντάζονται αὐτὰ ἰδιαίτερος προσφιλή, καὶ πλησιάζει εἰς τὰ μέρη αὐτὰ ὁ λαὸς ἀκουσίως καὶ μετὰ φρίκης. Τοιοῦτό τι πρέπει νὰ συνέβαινε καὶ ἐν τῇ ἀρχαιότητι· τὸ δὲ μέρος, περὶ οὗ ὁμιλοῦμεν, εἶναι εἴπερ τι καὶ ἄλλο ἐπιτήδειον νὰ καταπλήξῃ τὸν θεατὴν καὶ νὰ ἐξεγείρῃ τὴν φαντασίαν τοῦ λαοῦ. Οἱ κρημνοὶ εἶναι γυμνοὶ καὶ ἀπότομοι, κάτω δὲ τὸ ἔδαφος εἶναι κεκαλυμμένον ὑπὸ μεγάλων ὀγκολίθων ἀποσπασθέντων ἀπὸ τῶν βράχων καὶ ὑπὸ σωρῶν μικρῶν λιθαρίων, ὥσει μεγάλη τις καταστροφή ἐπῆλθεν ἐνταῦθα· τὸ ἀπέναντι τῆς Στυγός ὕδωρ εἶναι ἐπίσης ἄδενδρον. Ἐν γένει ἡ φύσις παρίσταται νεκρά, τὸν δὲ θάνατον φαίνεται προξενοῦν αὐτὸ τὸ ὕδωρ τῆς Στυγός, τὸ ὁποῖον, ὡς εἵπομεν ἤδη, προέρχεται κυρίως ἐκ τῶν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους τηκομένων χιόνων καὶ εἶναι διὰ τοῦτο ψυχρότατον· δύναται δὲ ν' ἀποβῇ καὶ θανατηφόρον, ἐάν τις πῖνῃ ἐξ αὐτοῦ λίαν ἀπροσέκτως. Ταῦτα πάντα, ἐν ἀντιθέσει μάλιστα πρὸς τὰ ὀλίγον ἀπωτέρω κείμενα χαριέντα τοπία, ἦσαν ἱκανὰ νὰ προσδώσωσι τῷ μέρει τούτῳ μορφὴν στυγνὴν, νὰ ἐμπνεύσωσι φόβον τῷ λαῷ καὶ νὰ δώσωσι τροφὴν τῇ δεισιδαιμονίᾳ του· φυσικὴ δὲ συνέπεια τούτων ἦτο νὰ φαντασθῶσι τὸν τόπον κατοικητήριον δαιμόνων φοβερῶν καὶ ἐκδικητικῶν, δαιμόνων τιμωρούντων τὴν ἐπι-

ορκίαν καὶ τὴν παράβασιν τῶν ὑπεσχημένων. Διότι ἐν τῇ ἑλληνικῇ μυθολογίᾳ τῶν στυγνῶν καὶ φοβερῶν δαιμονίων, οἵαι αἱ Ἑρινύες, τοῦτο εἶναι τὸ ἔργον, ὅχι νὰ παρακινῶσι καὶ ὑποβοηθῶσι τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὸ κακόν, ὡς ὁ διάβολος, ἀλλὰ νὰ καταδιώκωσι καὶ τιμωρῶσιν αὐτὸ ἀμειλίκτως· τὸ ἀμείλικον δὲ τοῦ χαρακτηρὸς των εἶναι τὸ ἐμποιοῦν τοῖς θνητοῖς φρίκην καὶ ἀποστροφήν. Τοιοῦτους ἀμειλίκτους θὰ ἐπίστευον καὶ τοὺς ἐνταῦθα δαίμονας· ἐπεὶ δὲ ὅμως συνηθέστερον ἐφηντάζοντο αὐτοὺς οἰκοῦντας ὑπὸ τὴν γῆν, ἐν τῷ Ἀδῇ, δὲν ἦτο δύσκολον νὰ γείνῃ καὶ τὸ δεύτερον βῆμα, νὰ ὑποτεθῇ δηλαδὴ ὅτι καὶ ἐκεῖ ὑπάρχει ἄλλη Στύξ. Ἐπειτα αἱ δύο συνεχέοντο, ὡς τοῦτο, συμβαίνει συνηθέστατα ἐν τῇ μυθολογικῇ γεωγραφίᾳ τῶν ἀρχαίων. Ἀπορίας ὅμως ἄξιον εἶναι, πῶς ἡδυνήθησαν οἱ τοπικοὶ οὗτοι μῦθοι ἀπὸ μιᾶς ἀποκέντρου φάραγγος τῆς Ἀρκαδίας νὰ διαδοθῶσι τόσον ἐνωρὶς ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα, ὥστε τὰ ὁμηρικὰ ποιήματα ν' ἀναφέρωσιν αὐτοὺς ὡς γνωστούς καὶ κοινούς πάντων τῶν Ἑλλήνων. Τοῦτο ἀποδεικνύει, νομίζω, ὅτι ὑπῆρχον ἤδη πρότερον ἐν τῇ κοινῇ μυθολογίᾳ τῶν Ἑλλήνων μῦθοι ἀνάλογοι διευκολύνοντες τὴν παραδοχὴν καὶ διάδοσιν τῶν Ἀρκαδικῶν, ὥστε αἱ δύο πιθανότητες, περὶ ὧν ἀνωτέρω ἐλέγομεν, δυνατόν νὰ ἦναι ἀμφότεραι ὑπὸ τινὰ ἐποψίν ἀληθεῖς.

Τὸ ὕδωρ τῆς Στυγός ἦτο ὁ ἀρχικὸς σκοπὸς τῆς ἐκδρομῆς ἡμῶν. Ἠδυνάμεθα νῦν νὰ ἐπιστρέψωμεν, ἀλλὰ μᾶς ἐφαίνετο δυσάρεστον νὰ ἐπιστρέψωμεν διὰ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ. Ἐπειτα αὐτὴ ἡ κορυφὴ τοῦ κρημνοῦ, ἀφ' ἧς καταστάζει τὸ ὕδωρ, εἶναι ἡ κορυφὴ τῶν Ἀροανίων ὄρεων, ἡ κορυφὴ τοῦ Χελμοῦ, ἡ ἀνάβασις τοῦ ὁποίου συνιστᾶται θερμῶς ἐν τοῖς Ὀδηγοῖς· καὶ ἀφοῦ ἡμεθα τόσον πλησίον, ἔπρεπε νὰ ἐπωφεληθῶμεν τὴν εὐκαιρίαν. Τὸ ἀπεφασίσσαμεν λοιπόν. Ἀπὸ τοῦ μέρους τῆς Στυγός ἡ ἀνάβασις εἶναι ἀδύνατος· μόνον διὰ μεγάλου γύρου δύναται νὰ φθάσῃ τις εἰς τὴν κορυφὴν. Ἐξεκινήσαμεν πεζοὶ ἀφήσαντες ἀριστερὰ τὴν Στύγα, ἐντὸς δὲ δύο ὥρων καὶ ἡμισείας ἐφθάσαμεν εἰς ὁροπέδιον ἐκτεταμένον καὶ ἄδενδρον, ἐνοικιαζόμενον ὑπὸ τῆς μονῆς τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου εἰς ποιμένας, οἵτινες τὸ θέρος ἀνέρχονται καὶ διαμένουσιν ἐνταῦθα μετὰ τῶν ποιμνίων καὶ οἰκογενειῶν των· τὸ ὁροπέδιον ὀνομάζεται Ἐηρόκαμπος. Αἱ καλύβαι τῶν ποιμένων τούτων εἶναι κεκρυμμέναι ὀπίσω ὑψωμάτων, ἐβλέπομεν δὲ ἀριστερὰ τῆς ὁδοῦ καπνὸν ἐξερχόμενον αὐτῶν, ἀλλὰ δὲν εἴχομεν πολὺ θάρρος νὰ πλησιάσωμεν ἕνεκα τῶν κυνῶν. Τέλος συνηντήσαμεν γέροντα ποιμένα, εἰς ὃν εἵπομεν ὅτι ἐπιθυμοῦμεν νὰ μείνωμεν τὴν νύκτα εἰς μίαν καλύβην, διὰ νὰ ἀναβῶμεν τὸ πρωτὶ εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους πρὸ τῆς ἀνα-

τολῆς τοῦ ἡλίου, καὶ ἐζητήσαμεν φιλοξενίαν. Ὁ γέρον ἐδειξεν ὀλίγους διαταγμούς, πρὸ πάντων διότι, εἶπε, δὲν εἶχεν ἀρκετὰ σκουτιά καὶ κάμνει κρῦν ἐδῶ ἐπάνω (ὕπερ τὰ 1500 μέτρα ὑπεράνω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης). Τέλος συνεβιάσθημεν. Ἀπεστείλαμεν τὸν ἀγωγιάτην ἡμῶν νὰ μᾶς περιμένη εἰς τὸ πλησιέστερον χωρίον, τὰ Σουδενά, ἡμεῖς δ' ἠκολούθησαμεν τὸν γέροντα, ὅστις μετὰ κόπου πολλοῦ κατῴρθου διὰ τῆς μακρᾶς ῥάβδου του καὶ διὰ λίθων ν' ἀπομακρύνῃ ἡμῶν τοὺς κύνας. Εἰς τὴν καλύβην εἰσῆλθομεν συγχρόνως μετὰ τῶν δύο θυγατέρων του, αἵτινες ἐπέστρεφον φέρουσαι δέματα φρυγάνων, τὰ ὅποια ἀφῆκαν πρὸ τῆς καλύβης. Ἐν αὐτῇ εὗρομεν τὴν οἰκοδόσποιναν καθήμενην παρὰ τὴν πυρὰν, ἐφ' ἧς ἔβραζεν ἐντὸς λέβητος τὸ φαγητόν, κεκαλυμμένη δὲ ὑπὸ τέφρας ἐψήνετο ἡ μπομπότα. Ἡ καλύβη συνέκειτο ἐκ δύο διαμερισμάτων, τῆς αἰθούσης, διὰ νὰ ὀνομάσω αὐτὴν οὕτω, καὶ τοῦ θαλάμου· ἡ αἰθουσα ἦτο χώρος κυκλοτερὴς οὐχὶ μέγας περιπεφραγμένος διὰ κλάδων ἐλάτων· ἐν τῷ κέντρῳ ἔκαειν ἡ πυρά. Ὁ θάλαμος εἶναι μικρότερος καὶ ἐστεγασμένος, ἐν ᾧ ἡ αἰθουσα δὲν ἔχει στέγην. Ἀμα μᾶς εἶδεν ἡ οἰκοδόσποινα ἡ γέρθη, μᾶς ἐχαίρετισε καὶ ἔστρωσε νὰ καθίσωμεν ἐπὶ γλάδων ἐλάτων· ἔπειτα ἤρχισεν ἡ συνδιάλεξις· πόθεν ἤρχόμεθα καὶ ποῦ ἐπηγαίνομεν καὶ (ἀφοῦ ἔμαθον ὅτι ὁ σύντροφός μου ἦτο Γάλλος), ἐὰν ἡ Γαλλία ἢ ἡ Ἰταλία εἶναι μακρύτερα τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐὰν κεῖνται πρὸς τὸ μέρος τῆς Ἀλεξανδρείας. Ὀλίγον μετὰ ταῦτα ἐξῆλθον πάντες τῆς καλύβης διὰ νὰ ἀμέλξωσι τὰ πρόβατα ἀφῆσαντες ἐν αὐτῇ μόνον μικρὰν κορασίδα καταγινομένην ν' ἀνασκαλεύῃ τὸ πῦρ καὶ νὰ θέτῃ ἐπ' αὐτοῦ ξύλα ξηρά. Ἡμεῖς δὲ κατεγινόμεθα νὰ στεγνώσωμεν εἰς τὸ πῦρ τὰ φορέματά μας, τὰ ὅποια ἦσαν κάθυγα ἐκ τοῦ ἰδρώτος.

Ἀφοῦ ἐτελείωσαν τὸ ἔργον των οἱ ξενοδόχοι ἡμῶν ἐπέστρεψαν, ἔστρωσαν παρὰ τὴν πυρὰν ἐν χονδρὸν ὕφασμα καὶ ἔθεσαν ἐπ' αὐτοῦ ἐντὸς μεγάλου πινακίου τὸ φαγητόν. Ἐπειτα ἐξήγαγον τῆς τέφρας τὴν θερμὴν μπομπόταν καὶ ἐκαθήσαμεν νὰ φάγωμεν· εἰς τὸ δεῖπνον δὲν ἔλαβον μέρος μήτε αἱ γυναῖκες μήτε τὰ παιδιά.

Τὴν δευτέραν καὶ ἡμίσειαν ὥραν μετὰ τὸ μεσονύκτιον ὁ γέρον ἐξύπνησεν ἡμᾶς λέγων, ὅτι ἦτο καιρὸς ν' ἀναχωρήσωμεν. Ἡγέρθημεν καὶ ἐπειδὴ εἴχομεν κοιμηθῇ ἐνδεδυμένοι, ἐξεκινήσαμεν ἀμέσως· ὁ γέρον μᾶς ἠκολούθησε μέχρι τινός, ὅπως μᾶς δείξῃ τὸν δρόμον, εἴτα ἐγκαταλιπὼν ἡμᾶς μετέβη εἰς τὰ πρόβατά του. Ἡ ἀνάβασις ὑπῆρξε κατ' ἀρχὰς δύσκολος· δὲν ἐβλέπομεν καλῶς, δὲν ὑπάρχει δὲ μήτε ὁδὸς μήτε ἀτραπός· τὰ πλευρὰ τοῦ ὄρους εἶναι γυ-

μνά, κεκαλυμμένα μόνον ὑπὸ παχέος στρώματος μικρῶν λίθων ἐνδιδόντων εἰς ἕκαστον πάτημα· οὕτω δὲ συχνὰ ἀντὶ νὰ προχωρῶμεν ὠπισθοδρομοῦσαμεν. Τέλος μετὰ δύο ὥρας ἀνήλθομεν εἰς τὴν ὑψίστην κορυφὴν ἀκριβῶς λεπτά τινα πρὶν ἀνατεῖλῃ ὁ ἥλιος. Ἀλλὰ δὲν ἤμεθα κατὰ πάντα τυχεροί. Αἱ ἀνατολαὶ καὶ ὁ βορρᾶς ἀπεκρύπτοντο τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν ὑπὸ τῆς λεπτῆς ὀμίχλης τῆς πρωΐας· διεκρίνομεν μόνον πρὸς ἀνατολὰς μὲν τὸν κολοσσὸν τῆς Κυλλήνης, πρὸς βορρᾶν δὲ πέραν τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου τὰς κορυφὰς τοῦ Παρνασσοῦ, τοῦ Ἑλικῶνος καὶ τῆς Γλιόνας· δυτικώτερον ταύτης διεκρίνετο γραμμὴ τις λεπτή, ἡ τῆς παραλίας τῆς Ἀκαρνανίας. Ἀλλ' ἂν ἡ ὀμίχλη ἡμποδίζε νὰ ἴδωμεν πολὺ μακράν, ἡ Ἀχαΐα ὅμως ὀλόκληρος καὶ ὁ Κορινθιακὸς κόλπος ἐξετείνοντο πρὸ τῶν ποδῶν ἡμῶν ὡς χάρτης ἀνοικτός, ἡ Ἀχαΐα ἀπὸ τῆς Ἀκράτας μέχρι Πατρῶν. Πρὸς δυσμὰς ἐβλέπομεν τὸν πολυδαίδαλον Ἐρύμανθον (Ὡληνόν) καὶ τὸν ὑπερκείμενον τῶν Πατρῶν Βοιδιᾶν, ἔμπροσθεν τὰ ὄρη τῆς Κηρυνείας καὶ πρὸς ἀνατολὰς τὴν Χελυδῶρειαν (Μαῦρον Ὄρος). Αἱ πόλεις τῆς παραλίας Πάτραι, Αἴγιον κ.τ.λ. ἀπεκρύπτοντο ὑπὸ τῶν ὀρέων, εἰς τοὺς πρόποδας τῶν ὁποίων κεῖνται, μόνον δὲ τὰ Καλάβρυτα διεκρίνομεν σαφέστατα.

Ἡ χιών, ὡς εἶπον ἤδη, οὐδέποτε ἐκλείπει ἐντελῶς ἀπὸ τῆς κορυφῆς ταύτης, ἥσθάνομεθα δὲ ἰδιαίτεράν ἡδονὴν νὰ περιπατῶμεν τὴν ἡμέραν τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων ἐπὶ χιόνων. Ἡ τῆξις αὐτῶν καὶ μικρὰ πηγὴ, περιέργον πῶς ἀναβρῦσασα ἐπὶ τῆς ὑψίστης ταύτης κορυφῆς, ἀποτελοῦσι τὸν καταρράκτην τῆς Στυγός. Ἵνα ἴδωμεν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ὕψους, ἠναγκάσθημεν νὰ πλησιάσωμεν ἔρποντες εἰς τὸ χεῖλος τοῦ κρημνοῦ, ὃν τὴν προηγουμένην ἡμέραν ἐβλέπομεν ἀπὸ τοῦ ἀπέναντι μέρους· ἐὰν δὲ τότε ὁ κρημνὸς οὗτος εἶχε φανῇ ἡμῖν ὑψηλός, νῦν παρουσιαζέτο τόσοις τεράστιος καὶ τόσοις ἄγριος, ὥστε ζαλιζόμενοι ὑπεχωροῦμεν ἀπὸ τοῦ χείλους πάλιν ἔρποντες.

Ἡ κατάβασις δὲν ἦτο εὐκολωτέρα τῆς ἀνάβασος· τοῦλάχιστον ἐχρειάσθημεν τόσοις καιρὸν δι' αὐτὴν ὅσον καὶ διὰ τὴν ἀνάβασιν. Ὅταν δὲ ἐφθάσαμεν εἰς τὴν καλύβην τοῦ φιλοξενούτος ἡμᾶς, παρετηρήσαμεν ὅτι τὰ ὑποδήματα ἡμῶν ἦσαν καταξερσισμένα. Εὐτυχῶς δὲν εἴχομεν πλέον ἄλλας τοιαύτας ἐκδρομὰς νὰ κάμωμεν, ἄλλως τὸ πρόγευμα, ὃ παρετέθη ἡμῖν ἀμέσως, κρίας, ξυνόγαλα καὶ μπομπότα ζεστὴ ἦσαν τόσοις ὀρεκτικὰ μετὰ τὴν ἀνάβασιν, ὥστε ἐλησμονήσαμεν καὶ ὑποδήματα καὶ κόπους.

Μίαν ὥραν μετὰ τὴν ἀπὸ τοῦ Ξηροκάμπου ἀναχώρησιν ἡμῶν ἤμεθα ἐν Σουδενοῖς. Τὸ χωρίον τοῦτο κεῖται ἐπὶ τῆς ἀπὸ Καλαβρυτῶν εἰς

Τρίπολιν ὁδοῦ, ἥτις ἂν καὶ μόνον τοῖς ἵπποις καὶ ἡμιόνις βατή, εἶναι ὅμως ἱκανῶς ὁμαλή, πολὺ ὁμαλωτέρα τῆς ἀπὸ Ὀρχομενοῦ εἰς Φεβεόν ἀκολουθεῖ δὲ ἐπὶ ὥρας ὀλοκλήρους (περίπου ἕξ) τὸν ῥοῦν πρῶτον τοῦ Ἀροανίου ποταμοῦ, εἰς ὃν ὀλίγον κατωτέρω χύνεται ὁ Λάδων, οὐτινος καὶ ὑπερникᾶ τὸ ὄνομα, εἴτα δὲ κάμπτουςα πρὸς ἀνατολὰς ἀνέρχεται τὸν ῥοῦν τοῦ Τράγου μέχρι τοῦ ἀλθανικοῦ χωρίου Δάρα. Αἱ κοιλάδες τοῦ τε Ἀροανίου καὶ Λάδωνος καὶ τοῦ Τράγου εἶναι στεναὶ περιβαλλόμεναι ἐκατέρωθεν ὑπὸ ὕψηλῶν ὄρεων, ἀλλὰ εὐφοροὶ καὶ καλῶς καλλιεργούμεναι, ποτιζόμεναι δὲ διαρκῶς ὑπὸ τῶν καθαρῶν ὑδάτων τῶν δύο τούτων ἀενάων ποταμῶν. Ὅταν κατασκευασθῇ ἡ ἀμαξιτός ἀπὸ Καλαβρύτων μέχρι Τριπόλεως, ἡ ὁδὸς αὕτη θὰ ἦναι μία τῶν μαγευτικωτάτων, δι' αὐτῆς δὲ θὰ συνδεθῇ καὶ ἡ Τρίπολις μετὰ τῶν Πατρῶν. Τὰ χωρία κεῖνται συνήθως ὕψηλὰ ἐπὶ τῶν ὄρεων, κάτωθεν δὲ ἀπὸ τῆς κοιλάδος φαίνονται ἀναμφιβόλως ὠραιότερα ἢ ὅσον θὰ ἦναι ἐκ τοῦ πλησίον ὁρώμενα. Παρὰ τὴν ὁδὸν ὅμως κεῖται τὸ χωρίον Μαζεῖκα, εἰς ὃ ἐφθάσαμεν τρεῖς ὥρας μετὰ τὴν ἀπὸ τῶν Σουθενῶν ἀναχώρησιν ἡμῶν. Τὰ Μαζεῖκα εἶναι μέγα χωρίον ἔχον ὅψιν κωμοπόλεως, ἀφοῦ δὲν στερεῖται μηδὲ καφενεῖου· διότι ἐν Ἑλλάδι τοῦτο εἶναι τὸ ἀλάνθαστον τεκμήριον, ὅτι ἐν χωρίον ἄρχεται ἀπεκδυόμενον τὸν χωριατισμὸν καὶ πλέον πλησίον πρὸς τὸν πολιτισμὸν, τὸ καφενεῖον μετὰ δύο ἢ τριῶν ἀθηναϊκῶν ἡμερίδων. Ἀλλαχοῦ τὸ πρῶτον συστατικὸν ἐνὸς χωρίου ἔχοντος ἀξιώσεις πολιτισμοῦ εἶναι τὸ ξενοδοχεῖόν του, τὸ ὁποῖον χρησιμεύει μὲν καὶ ὡς καφενεῖον, ἀλλ' εἶναι πρὸ πάντων καταλλήλως διεσκευασμένον, ὅπως δέχεται ξένους· παρ' ἡμῖν τὸ καφενεῖον μένει ἀκραιφνῶς ἑλληνικὸν καφενεῖον, ἐν ᾧ δύνασαι νὰ διέλθῃς τὴν ἡμέραν σου ἀναγινώσκων τὴν *Ἀκρόπολιν* καὶ τὴν *Ὠραν* ἢ τὴν *Πρωῖαν* —κατὰ τὰς πολιτικὰς δοξασίας τοῦ καφεπώλου, — καπνίζων τὸν ναργιλέν σου καὶ πίνων πάντα τὰ εὐρωπαϊκὰ ποτὰ—ὀλίγον ἀμφιβόλου ποιότητος, εἶναι ἀληθές—τὴν νύκτα ὅμως θὰ δυσκολευθῇς πολὺ νὰ εὕρῃς καταφύγιον ὥσπου καθάριον καὶ ἀναπαυστικόν, ἐκτὸς ἐὰν ζητήσῃς τὴν φιλοξενίαν ἰδιώτου τινός. Καὶ τὸ περίεργον εἶναι, ὅτι ἐνιαχοῦ εὕρισκει τις δύο καὶ τρεῖς καφενεῖα, μόνον δὲ ἀχυρῶνας ὅπως κοιμηθῇ. Τοῦτο προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι ἡ ἐπιμιξία μεταξὺ τῶν διαφόρων ἐπαρχιῶν δὲν εἶναι ἀκόμῃ ἀνεπτυγμένη, οἱ δὲ ταξιδεύοντες, συνήθως χωρικοὶ καὶ ἀγωγιάται, δὲν ἔχουσι μεγάλας ἀξιώσεις, τὰ καφενεῖα ὅμως εἶναι ἀναγκαῖα διὰ τὰς πολιτικὰς συζητήσεις καὶ διὰ τὸ τάβλι τῆς ἀνεπτυγμένης ἐντοπίου νεολαίας.

Τὰ Μαζεῖκα κεῖνται πλησίον τῶν ἐρειπίων

τῆς ἀρχαίας Κλειτορος. Ἡ πόλις αὕτη οὐδέποτε ἔσχε τὴν σπουδαιότητα τῆς Τεγέας, Μαντινείας ἢ Ὀρχομενοῦ· τὸ ἔδαφός της εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ὀρεινόν, αἱ δὲ καλλιεργήσιμοι γαῖαι περιορίζονται εἰς κοιλάδας μικρὰς καὶ στενάς· ἐφημίζοντο ὅμως οἱ Κλειτόριοι παλαιόθεν μετὰ τῶν Πελοποννησίων διὰ τὸ ἀνεξάρτητον καὶ φιλελεύθερον τοῦ χαρακτῆρος, καὶ ἐπολέμησαν, καθὰ λέγεται, ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῶν ἐπιτυχῶς καὶ κατ' αὐτῶν τῶν Σπαρτιατῶν. Ἐκ τῆς ἱστορίας τῶν πολέμων τούτων ἀναφέρεται ἀνέκδοτόν τι χαρακτηριστικὸν τῆς διπλωματικῆς τέχνης τῶν Σπαρτιατῶν, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἔχω ἄλλο τι νὰ εἶπω περὶ τῶν Κλειτορίων, παραθέτω αὐτὸ ἐνταῦθα. Ἐν τινι πολέμῳ, ἐν ᾧ ἀρχηγὸς τῶν Σπαρτιατῶν ἦτο ὁ μυθικὸς βασιλεὺς τῶν Σόος, οἱ Κλειτόριοι κατάρθωσαν ν' ἀποκλείσωσι τὸ ἐχθρικὸν στράτευμα ἐν τόποις ἀνύδροις· οἱ Σπαρτιάται ὑποφέροντες δεινῶς ἐκ δίψης καὶ μὴ δυνάμενοι νὰ διασχίσωσι τὸν ἀποκλεισμὸν ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποσχεθῶσι καὶ ὀρκισθῶσιν, ὅτι θ' ἀποχωρήσωσι τῆς γῆς τῶν Κλειτορίων, ἐὰν τοῖς ἐπιτραπῇ νὰ πῶσι πάντες ἀπὸ τίνος πλησίον πηγῆς· οἱ Ἀρκάδες ἐδέχθησαν καὶ ὁ Σόος ἄγει τὸν στρατὸν του εἰς τὴν πηγὴν, σταθεὶς δὲ πλησίον αὐτῆς προσφέρει τὴν βασιλείαν εἰς ὅντινα ἤθελεν ἀπόσχει τοῦ ὕδατος· ἀλλ' οὐδεὶς τῶν στρατιωτῶν ἐδέχθη, πάντες δὲ ἐπρωτίμηναν ἀντὶ τοῦ σκήπτρου τὸ δροσερὸν ποτόν. Τότε ὁ Σόος λαμβάνει ὀλίγον ὕδωρ διὰ τῆς χειρός, βρέχει τὸ μέτωπόν του καὶ χωρὶς νὰ πῇ διατάσσει τοὺς Σπαρτιάτας νὰ προχωρήσωσιν ἀμέσως κατὰ τῶν Κλειτορίων λέγων ὅτι ἡ συνθήκη ἦτο ἄκυρος, διότι δὲν ἔπιον πάντες. Τοῦτο εἶναι ἀνέκδοτον, καὶ ἀνέκδοτον, ὡς φαίνεται, αὐτῶν τῶν Σπαρτιατῶν, οἵτινες, ὡς γνωστόν, ἀπλοὶ κατὰ τὰ ἄλλα ὄντες δὲν εἶχον καὶ ταύτην τὴν ἀπλότητα, νὰ αἰσγύνωνται διὰ τὰς ἀπάτας καὶ σοφιστείας τῶν. Οὐχ ἥττον τὸ στρατήγημα τοῦ Σόου δὲν ὠφέλησεν, διότι οἱ Κλειτόριοι οὐδέποτε ὑπετάγησαν εἰς τοὺς Σπαρτιάτας, ἀνεγνώρισαν ὅμως, ὅπως σχεδὸν καὶ πάντες οἱ Πελοποννησιοὶ, τὴν ἡγεμονίαν τῶν.

Τρεῖς ὥρας μετὰ τὴν ἀπὸ Δάρας ἀναχώρησιν ἡμῶν, εἰσπληροῦμεθα πάλιν εἰς τὸ πεδῖον τοῦ Ὀρχομενοῦ, ἐκεῖθεν δὲ μέχρι Τριπόλεως ἡκολούθησαμεν τὴν ὁδόν, ἣν περιεγράψαμεν ἥδη.

Χρ. ΤΣΟΥΝΤΑΣ.

Οὐδεὶς μᾶλλον ἐμοῦ πιστεύει εἰς τὴν ἀλήθειαν ὅτι πάντες οἱ ἄνθρωποι εἶνε ἴσοι, ἀλλὰ μὲ τὸ ἀξίωμα τοῦτο, μὴ ἐργαζόμενός τις, κινδυνεύει νὰ ἀποθάνῃ τῆς πείνης. (Βολταίρος)